

E-Demokrasi: Umutlar ve Riskler

E-Democracy: Opportunities And Risks

Süleyman GÜNGÖR, *Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, E-posta: sgungor@yahoo.com*

Anahtar Kelimeler:

Bilgi Toplumu,
E-Demokrasi, Siyasal
Katılım, E-Dönüşüm,
Sayısal Uçurum.

Öz

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin itmesi ile toplumsal dönüşüm yaşanmaktadır. Bilgi toplumu şartları; internet aracılığıyla genişleyen siyasal katılım imkanları, çevrimiçi kamusal uygulamalar bütünü olarak e-devlet ve demokrasinin elektronik dönüşümü ile siyasal alana yansımaktadır. Bireylerin BİT erişim imkanları ve yetenekleri arasındaki farktan kaynaklanan sayısal uçurum, e-demokrasinin önündeki en önemli tehdidi oluştururken, kamu otoritesinin gözetim araçlarının da güçlendiği gözlenmektedir. Buna karşılık, yeni teknoloji sayesinde bilginin dolaşımının önündeki birçok engelin kalktığı, maliyetin düştüğü ve etkileşim platformları sayesinde toplumsal örgütlenmenin kolaylaştığı görülmektedir. BİT kullanımının yaygınlaşması ile demokrasiler kendiliğinden e-demokrasiye dönüşmeyeceği gibi, e-demokrasinin temsili demokrasinin sorunlarını çözüp çözemeyeceği de tartışmalıdır. Bu çalışma ile e-demokrasinin sunduğu umutlar ve yol açtığı riskler tartışmasına katkı sağlanmak amacı güdülmüştür.

Keywords:

Information Society,
E-Democracy,
Political Participation,
E-Transformation,
Digital Divide.

Abstract

There is a social transformation spurred by the information and communications technologies: Enlarging political participation via Internet and on-line public practices are the reflections of e-state and e-democracy on the political area. Digital divide, which is emerged from the difference among individuals about opportunities to access ICT, is the most important threat to realize e-democracy ideal. In addition, public surveillance means are gaining strength. On the other hand, obstacles to reach information are disappearing, costs are reducing and platforms to interact are developing. All these factors are paving the way for easier organization of society: ICT usage doesn't mean that all democracies will transform into e-democracies or e-democracy will solve problems of representative democracy: In this study it is supposed to contribute the argument about opportunities and risks of e-democracy.

Giriş

Bilgi toplumu, insanlık tarihinin son on yıllarına adını veren ve dünyanın gelişmiş ülkelerinde egemen olan toplumsal biçimlenişin adıdır. Bilgi ve iletişim teknolojilerinde (BİT) sağlanan, devrim niteliği yakıştırılan olağanüstü hızdaki gelişmelerin etkisiyle, gelinen aşama “Bilgi Toplumu” olarak adlandırılmaktadır (Öztürk, 2006: 46).

Castells (2005: 25), bilgi toplumunu enformasyonel toplum şeklinde adlandırmayı tercih etmekte ve “enformasyon üretimi, işlenmesi ve aktarımının, bu tarihsel dönemde ortaya çıkan yeni teknolojik koşullar nedeniyle üretkenliğin ve gücün temel kaynakları haline geldiği özgül bir toplumsal örgütlenme biçimi” olarak tanımlamaktadır.

Yaşanan toplumsal dönüşümün en önemli boyutu, iletişimin küresel bir içerik kazanmasıdır. Böylece BİT ürünlerinin kitlesel kullanımı yoluyla, bireysel olarak her kullanıcının bilgiye erişim ve kendi iletişimini arzu ettiği hedefe gönderebilme olanakları artmıştır. Telekomünikasyon araçları ve internet, bu sürecin en önemli aygıtları olarak ön plana çıkmaktadır.

E-demokrasi, demokrasinin bütün görünümleri, tüm demokratik kurumları ve devletin bütün kademelerini ilgilendiren bir kavramdır. E-demokrasi geleneksel demokratik süreçlerden ayrı düşünülemez. Bu siyasi süreçlere katılmak için, toplumun seçeneklerini genişletme amacıyla tamamlayıcı ve geleneksel demokratik süreçlerle ilintilidir. E-katılım da, gerekli bir bileşeni veya e-demokrasinin önkoşuldur. Bu yönetim, politika yapma, karar verme, hizmet sunumu, bilgi sağlama, danışma, müzakere vs ile ilgili süreçlerde BİT destekli katılım araçlarını ifade eder (Reinsalu, 2010:9). Katılım, vatandaşların karar alma ve uygulamanın denetlenmesi süreçlerinde daha etkin olmasını sağlamaktadır. Böylelikle siyasal süreç ile kamu hizmetleri hakkındaki bilgilere vatandaşın erişiminin sağlanması ve bilgiye pasif erişimden, aktif vatandaş katılımına geçilmesi bir beklenti haline gelmektedir (Backus, 2001: 3).

Kamusal karar süreçlerine vatandaş katılımını artırması nedeniyle yeni iletişim teknolojilerinin demokrasiyi e-demokrasiye dönüşerek doğrudan niteliğinin yükselmesi ve temsili demokrasinin sorunlarını azaltması beklentileri ortaya konulmaktadır. Ancak e-demokrasi, temsili demokrasinin aşılması gerektiği kanaatini yaygınlaştırarak demokrasinin meşruiyetini tartışmalı hale getirmektedir. Demokratik siyasal sürecin BİT etkisiyle dönüşmesinde, katılım ve seçim uygulamalarının yeni teknolojiler üzerinden gerçekleşmesinin payı bulunmaktadır. Bu uygulamaların kolay ve ucuz bir şekil alması ile demokrasinin doğrudan demokrasi biçimine evrilmesini, e-demokrasinin katkısı olarak sayanlar bulunmaktadır.

Bu çalışmada e-dönüşümün siyasal süreç üzerine etkileri, özellikle demokrasi kavramına ve demokrasinin geleceğine etkileri tartışılmıştır. Yeni teknolojilerin üreticileri ile siyasal iktidarların bilgiye erişim sürecindeki denetim imkanları, dolaşımdaki bilginin güvenilirliği, sayısal uçurum, internet güvenliği ve benzeri sorunlar, BİT dolayımı ile yürütülecek siyasal sürecin demokratikliğine gölge düşürüp düşürmediği sorusuna cevaplar aranmıştır.

Sonuç itibarıyla demokrasi aleyhine göz ardı edilemeyecek tehditlerin var olduğu,

teknolojik gelişmenin geri dönülmez niteliği ve risklerin büyüklüğü dikkate alınarak BİT'in sağladığı faydaların demokratik siyasete olumlu etkilerini artırma gerekliliği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Demokrasi

Demokrasi, tanımı tartışılmaya devam etse de, Grekçe kökenli halkın iktidarı anlamına gelen bir tamlamadır. Kaba hatları ile yönetilenler olan halkın, yönetimde ve karar alma sürecinde söz sahibi olması, demokrasinin belirleyici özelliği olarak görülmektedir.

Demokrasinin uzlaşmış bir tanımı bulunmaması sebebiyle kavramın açıklanmasına demokrasi kriterleri açısından yaklaşmak daha sağlıklı bir yöntemdir. Bu bağlamda, Robert A. Dahl (2001: 40), demokrasi için beş kriter önermektedir. Bunlar; etkin katılım, oy kullanma eşitliği, bilgi edinebilme, gündem üzerine son sözü söyleme hakkı ve yetişkinlerin dahil olmasıdır. Bir yerde demokrasinin varlığı ve ölçüsünü bu kriterlere bakarak değerlendirmek mümkündür. “Hem katılımı hem de halk yararına yönetimi” (Karaçor, 2009: 123) kapsayan demokrasi, çeşitli biçimler veya adlandırmalar alabilmektedir. Örneğin doğrudan demokrasi, referandumlu demokrasi, seçimli demokrasi, temsili demokrasi, aristokratik demokrasi v: Her modelin taraftarı, kendi benimsediği şekli ve/veya adı “gerçek demokrasi” olarak takdim etmektedir. Bu bağlamda nitelikli bir tartışma için Mayo'nun (1964: 17-28) klasikleşmiş eserine bakılabilir.

Demokrasinin ilk örneği olarak Atina'da uygulanan demokrasi bilinmektedir. Atina demokrasisinin belirleyici özelliği, çoğunluğa dayalı olmasıdır. Erdemli yurttaşlar topluluğu demek olan demos, “polis”i yönetir ve her biri bir yargıç tavrıyla adaleti gözetir. Atina'daki uygulama, “klasik demokrasi” diye adlandırılır. Belli başlı kararları alan, vatandaşların arasından kura ile seçilen 500 üyeli Eklesya adlı meclis senede en az kırk defa toplanırdı. Tam zamanlı çalışacak kamu görevlilerine ihtiyaç duyulduğunda, bütün vatandaşları temsil eden küçük bir örnek olmaları için kurayla veya dönüşümlü olarak seçilir ve mümkün olan en geniş katılımın sağlanması için görev süreleri kısa tutulurdu. (Dahl, 1993: 18-22). Bu nitelikte binden fazla makamın olduğunu belirten Dahl, Atina gibi görece büyük bir demosu olan kentte bile bütün yurttaşlara görev sırası geldiğini ifade eder. Atina demokrasisinin özelliği, vatandaşlarının siyasi sorumlulukları üstlenirken ücret almamaları ve katılmaya istekli davranmalarındır. Bunun en önemli sebebi, üretim ve günlük hizmetlerin günümüz demokrasisiyle tezat oluşturan bir şekilde kölelik sistemi yardımıyla yürütülmesidir. Vatandaşlık ve oy verme hakkına sahip olan yirmi yaş üstü Atinalı erkekler, üretim ve geçim sorunlarına ilişkin sorumluluklarının büyük bir kısmını köleleri aracılığıyla yerine getirmektedirler. Atina'da, yurttaşlık genel nüfusa göre oldukça küçük bir kesimin sahip olduğu bir hak ve ayrıcalıktır. Doğrudan demokrasi uygulanan Atina'da, siyasetin aktörleri sadece yurttaşlık hakkına sahip kişilerdi (Dahl, 1993: 23).

Demokrasinin kelime anlamında barındırdığı gibi, kararları halkın alması, Atina örneğindeki bir kent devleti çerçevesinde bile gerçekleştirilmesi imkansıza yakındır. Bundan dolayı, karar mekanizmasının belli aralıklar ve yöntemlerle yenilenen temsilciler

eliyle işletilmesi yeğlenmektedir. Temsilcilerin belirlenmesinin en yaygın yöntemi, seçimlerdir. Kararlar, temsilcilerin toplantısında oybirliğiyle alınmadığı durumlarda, tercihlerin yoğunlaşmasına bakılarak çoğunluğun tercihinden yana alınır.

Modern demokrasiler için seçimler, en önemli özelliklerinden birisi ve tamamlayıcı ögesidir. Çünkü seçimler, vatandaşın siyasal sürece katılımının en etkin ve törensel şeklidir. Seçimlere aday ya da seçmen olarak katılmanın dışında aşağıda ayrıca tartışılacak farklı demokratik katılım biçimleri vardır. Demokrasi, bilgi toplumunun sahip olduğu yeni iletişim ağlarının ve etkileşimli yeni medya unsurlarının da eklenmesi ile siyasetin tarzı değişime uğramaktadır. Temsilcilerin kendilerini seçen vatandaşların çıkarlarını tam olarak temsil etmedikleri iddiasıyla ortaya konulan eleştirilerde görülen demokrasi açığı gidermeye hizmet edeceği umudu ile e-demokrasi halini alma eğilimindedir. Demokrasinin dönüşümüne, öncelikle sağladığı katılım alanları sayesinde yeni teknolojinin etkisi ile temsiliyet esaslı siyasal mekanizmanın aşınması sebep olmaktadır.

E-demokrasi kavramı, peşi sıra doğrudan demokrasi çağrılarını getirmektedir. BİT dolayısıyla gerçekleşen katılımın kolaylık ve ucuzluğuna bakarak neredeyse her karar için halkın hakemliğine başvurulması, doğrudan demokrasi olarak sunulmaktadır. Ancak bu uygulamada halkın önüne, lehinde ya da aleyhinde oy kullanacağı oluşturulmuş bir karar getirilecektir. Halbuki temsilciler arasında yürütülen müzakere sonucunda karar alınması, farklı kanaat ve çıkarları temsil eden sözcülerin uzlaşmalarını gerektirmektedir. Alınan kararlar ve siyasal uygulamalar belli zaman aralıklarında yenilenen seçimler yoluyla meşruluğunu sağlamaktadır (Özalp, 2009: 2090). Karar alma sürecinin halkta sonuçlanması, çoğunluğun tartışılmaz hakimiyetini kurumsallaştırma tehdidini taşımaktadır.

Bu bölümde gelişimi anlayabilmek için, demokrasilerde katılımın yerleşik yolları, BİT kullanılmasının katkısı ile ortaya çıkan yeni katılım yolları, özelliği nedeniyle e-seçim uygulamaları üzerinde durulacaktır. E-demokrasi dönüşümünün demokrasiye ve vatandaşta açtığı yeni kapılarla bu kapıların ardında gizli fırsat ve tehditleri değerlendirilmektedir.

Demokrasilerde Siyasete Katılım Yolları

Demokrasi, bir karar alma ve yönetim biçimi olarak demosun sürece katılımını bünyesinde barındırmaktadır. Yönetici ve temsilcilerin belirlendiği seçimler, siyasal katılımın en etkin şeklidir. Seçimler, yaş, eğitim v: belirlenmiş yeterliliklere sahip vatandaşların aday olabildiği, seçmen sayılma yeterliliğine sahip vatandaşların adaylara, listelere/partilere yönelik tercihlerini belirttiği demokrasilerin şölen dönemidir. Bu şöleni renklendiren propaganda kampanyaları, başka bir katılım zemindir. Toplantı ve mitingler, gösteriler, karşılamalar, propaganda konuşmaları yapmak, aday/ partinin rozet, bayrak vb sembollerini taşımak türünden faaliyetlerin her biri, siyasal katılım davranışıdır. Seçimlere katılımın oy vermeyi aşan bir yanı olduğunu belirttikten sonra, bütün rejimler için oylamaya katılma oranının yüksekliği, sistemin meşruiyetine ilişkin önemsenen bir göstergedir (Powell, 1990:153).

Demokratik katılımın seçim dışı yollarının başında, bugün yaygın olarak sivil toplum kuruluşu (STK) denilen baskı ve menfaat grupları bünyesinde örgütlenme gelmektedir.

STK'lar, aslında seçimlerde aday listesi göstermeyen ve toplumsal sorunları siyasal alana taşıyan örgütler olarak değerlendirilebilir. Sartori de (1993: 232-252), "demokrasinin karar verme teorisi"nde bir konuda ortaklaşa karar vermenin üzerinde dururken, bir sorunun nasıl ve ne zaman siyasal alana taşınacağını tartışmaktadır.

Örgütlü veya bireysel olarak vatandaşların karar alıcılar/temsilciler üzerinde etkili olmak için yürüttükleri ikna faaliyetleri başka bir katılım yolunu oluşturmaktadır. Turan (1986:68-73), katılma biçimlerini alışılmış ve olağandışı olarak iki grupta sınıflandırmaktadır. Bildiri yayınlamak veya dağıtmak, başkaları ile siyaset konuşmak, siyasal faaliyet içindeki kişilerle tanışmak, bağışta bulunmak, dilekçe vermek gibi eylemler yanında itaatsizlik, boykot, grev, işgal, karşıt olarak gördüklerine yönelik şiddet ve terör de bir siyasal katılma biçimidir.

Vatandaş ile devlet arasında iletişim kanallarının açıklığı ve çeşitliliği, karşılıklı güven duygusunu pekiştirecek bir araçtır. Özgün bir tanım yapmak gerekirse; siyasal katılım vatandaşın devlet ve diğer örgütlü yapıların içinde işleyen karar sürecinde ve kararların uygulanmasında kendi çıkar ve fikirlerini etkin kılmaya yönelik eylemlerle çabaların bütünüdür. Bu bağlamda, siyasal kararlar üzerinde kontrol yetkisi seçilmiş organlarda toplanmalıdır. Temsil yetkisi bulunan karar organlarının seçimi genel oy ile gerçekleşmeli ve yurttaşlara seçilme hakkı yaygınlaştırılmalıdır (Karaçor, 2009: 124).

Bireylerin siyasal sürece çekilmesi, özellikle oy vermeye yöneltilmesi konusunda gayret göstermesi beklenen kurumlar, STK'lar ve siyasi partilerdir. Parti sisteminin seçmeni mobilizasyonu konusunda yaptığı çalışmada Powell, (1990: 158-164) partilerin demokraside neden vazgeçilmez sayıldığını ortaya koymuştur.

Katılımın edilgen görünüşlerinden birisi siyasal gündemi takip etmektir ve halkın farklı kaynaklardan bilgi edinebilmesi önemlidir. Bu aşamada, kitle iletişim araçlarının bağımsız olarak haberleri derleyebilmesi, aktarabilmesi ve farklı haber kaynaklarının erişilebilirliği sorunları doğmaktadır. Kitle iletişim tek taraflı gerçekleştiği gazete ve dergilerden sonra, radyo ve televizyonla çeşitlenen haber kaynaklarının rol ve etkinliği artmıştır. Bu araçlar, siyasi partilerin propaganda çalışmalarına hizmet ederken, seçmenin eğilimlerini yansıttığı ortamlar olarak da işlev görmektedir. Ülkemizde de radyonun sadece devlet eliyle yayın yaptığı ve Türk demokrasisinin erken dönemlerinde, iktidarın radyo üzerindeki denetimi hakkında bolca örnekler yaşanmıştır (Güngör, 2004a:463). Kısacası kitle iletişimi siyasal katılmayı, katılma kitle iletişimini besleyen unsurlardır (Yücekök, 1987: 27). Karar organlarını oluşturan seçilmişlerin radyo/tv programlarını izlemeleri nedeniyle, burada kendisini ifade edebilen seçmen açısından karar sürecine katılma anlamı taşımaktadır.

Günümüzde gazete, televizyon ve radyonun yanında yeni bilgi teknolojisinin ürünü olan internet ve cep telefonu başta olmak üzere çok sayıda kitle iletişim aracı yaygınlaşmaktadır. Yeni iletişim araçları sayesinde bireyler düşüncelerini doğrudan anlık ve etkileşimli şekilde aktarabilme olanağına kavuşmaktadırlar. Bu yolla yaşanan etkileşim, sadece seçmenler arasında sınırlı kalmamaktadır. Seçmen siyasal kurumlara, kamu kurumlarına, bunların yönetici veya temsilcilerine daha kolayca ulaşabilmektedir.

Bilgi Toplumunda Siyasal Katılmanın Yeni Yolları

Bilgi toplumu, sanayi toplumunun BİT etkisi ile yaşanan dönüşümün sonucunda varıldığı kabul edilen toplum tipidir. Toplumsal dönüşüm, bireylerin gündelik yaşam pratiklerini ve her türlü ilişkiyi doğrudan veya dolaylı olarak etkileyen bir süreçtir. Dolayısıyla “toplumsal” dönüşürken “siyasal”ın dönüşmesi kaçınılmazdır. Bilgi toplumunda siyasal dönüşüm, siyasetin kavramsal ve kurumsal yapısını sarsacak ölçüde siyasal ilişkilerin de değişmekte olduğunu anlamı içermektedir. Ticari ilişkilerin BİT üzerinden yürütülmesiyle ticaretin değiştiği gibi, siyaset de “e-” ön eki ile birlikte başka bir şey haline gelmektedir/gelecektir.

Siyasal katılım, demokrasilere özgü bir durum değildir. Bütün yönetim biçimlerinde siyasal kararlar ve uygulamalar dar ya da geniş etkileşime açıktır. Diktatörlüklerin veya diğer mutlakiyetçi yönetimlerin devamlılığı, yönetilen kitleler nazarında meşruiyetlerine bağlıdır. Meşruiyet arayışı demokrasi dışı yönetim biçimlerinde bile, siyasal katılıma alan açmaktadır. Bu alan dar olsa ve bilgi toplumu dönüşümü yaşanmasa bile BİT, yayılma kabiliyeti sayesinde kullanıcılarına yeni katılım fırsatları sunmaktadır. Demokrasilerde vatandaşlar, BİT dolayısıyla sınırları belirsiz katılım platformlarına kavuşabilmektedir.

Bu ortamda partiler, hükümet ve parlamentonun yanı sıra siyasal alanda önemi artan medya, vatandaşların siyasal konularda bilgi ve kanaat sahibi olmasını kolaylaştırmaktadır. Vatandaşlar, bu bilgilere dayanarak kanaatlerini oluştururlar; kamuoyu araştırmalarında, protesto eylemlerinde ve seçimlerde bu kanaatlerini tercihe çevirip siyasal alana aktarabilirler. BİT, iletişim tarzını değiştirdiği gibi bilgi edinme ve iletişim imkanlarını oldukça genişleterek demokrasiyi temelinden etkilemektedir (Ewert vd., 2003: 227).

BİT cümlesinden ilk sırada internet ve cep telefonları gelmektedir. “İnternet sırf ekonomik getirileri ile sınırlandırılmayacak olan bilakis kültürel boyutun özünü belirleyen ve bütün açılardan siyasal süreci kavrayan küreselleşmenin ortamı ve nesnesidir” (Leggewie, 2005:4). Geleneksel olarak ses, veri ve görüntü iletimi farklı altyapılar ve cihazlar vasıtasıyla sağlanmaktadır. Genişbant ve mobil internetin yaygınlaşmasından sonra sık sık duyulmaya başlanan, birden çok telekomünikasyon hizmetinden tek cihaz kullanılarak yararlanılması anlamındaki yakınsama (Güngör vd., 2009: 6) BİT alanında anahtar kavram haline gelmiştir. İnternete bağlanan televizyon, cep telefonu ile uzaktan çalıştırılabilen elektronik ev cihazları veya sesli görüşme yapmaya da imkan veren taşınabilir bilgisayarlar yakınsama örnekleridir. Yakınsamayı en iyi kullanan cihazların başında yer alan “akıllı telefonlar”; internet bağlantısına ve dosya indirim yüklemeye imkan veren, kişiselleştirilebilen uygulamalar ile eğlence, gazete, harita hizmetleri verirken, eklenen yazılımlarla bir uzaktan kumandaya da dönüşebilmektedir (blog.tnet.com.tr, 2011). Gelişen bu teknoloji, bireylerin aktif birer aktör olarak siyasal sürece girişlerini kolaylaştırma potansiyeline sahiptir. Çünkü BİT, önceden olmayan yeni ortamların meydana gelmesine imkan sağlayarak siyasal iletişim kanal ve yöntemlerini çeşitlendirerek bu hareketliliği hızlandırmaktadır. Başka bir deyişle, internet ve diğer BİT imkanlarının kullanılması, kendine özgü yeni bir kamusal alan ortaya çıkarmıştır.

Bu alanda, web 2.0 teknolojisinin kullanımı ile forum sayfaları, haber grupları, e-posta listeleri, sohbet odaları, anketler, internet sitelerinin haberlerine yorum ekleme

bölümleri gibi ortamlar, vatandaşlara isterlerse “kimliklerini gizleyerek” görüşlerini açıklama imkanı sunmaktadır. Anlık mesajlaşma araçları, video ve dosya paylaşım ve sosyal medya siteleri ortak ilgiyi paylaşan kişilerin etkileşimli bir şekilde buluşmalarına, ortak etkinlikler düzenlemelerine ve haberleşmelerine hizmet etmektedir. Bununla paralel olarak gerçekleştirilen eylemlerin, yaygın haber kanallarının gölgelemelerine karşın bütün dünyaya, en azından ilgili kamuoyuna ulaştırılabilmesini mümkün kılmaktadır.

Sosyal medyanın sunduğu kişiselleştirme, işbirliği ve paylaşım imkanları, siyasal katılma açısından bu araçların ayrıcalıklı bir mecra işlevi üstlenmesine sebep olmaktadır. Son dönemde, bu mecralar üzerinde gerçekleştirilen siyasal faaliyetlerin yoğunlaşması bunun göstergesi durumundadır. BİT’in siyasal katılıma sağladığı katkılar, dünya genelinde 4 Kasım 2008 tarihinde yapılan ABD başkanlık seçimlerine yönelik olarak Demokrat Parti adayı Obama’nın kampanyası dolayısıyla yaygın bir bilinirlik kazandı.

Siyasi partilerin internet üzerinden yürüttükleri yayınlar genel olarak tanıtıma yönelik program, tüzük ve organları hakkında tek taraflı bilgilendirme, liderlerinin tanıtımı ve dokümanların bilgisayara indirilmesine odaklanmıştır. Bazı örneklerde partinin çalışmalarına katılma talebi, e-posta listesine üyelik kaydı yaptırma, çevrimiçi bağış yapma, partiye mesaj iletme, partinin basılı yayın, video ve resimlerine ulaşılan e-kütüphane, partinin sosyal medya bağlantıları yer almaktadır.

İnternet 2011 yılından itibaren dünyada toplumsal ve siyasal çalkantıların ev sahipliğini yapmıştır. Adı “Arap Baharı” olarak yerleşen Tunus’taki “Yasemin Devrimi” ile Ortadoğu’da başlayıp (Rutz, 2011) Mısır, Bahreyn, Yemen, Libya ve Suriye üzerinden “Wall Street’i İşgal Et” hareketi ile ABD’ye ve buradan batı dünyasının büyük şehirlerine kadar uzanan oldukça maceralı bir yıl yaşanmıştır. ABD’de finans kuruluşlarının merkezi durumundaki Manhattan’da bir parka kamp kuran hareket, kendi resmi sitesinde Tunus ve Mısır ayaklanmalarından esinlendiğini belirtmektedir. Burada yayınlanan birçok “günlük”te eylem programı da bildirilmektedir. Bu çerçevede hareketin ABD’de New York dışında Portland’daki uzantısı ile İspanya, Belçika ve Almanya’daki küresel yandaşlarının da eylemlerine yer verilmektedir (Occupy Wall Street, 2011). Yeni iletişim teknolojilerinin siyasal etkisinin ilk örneği Arap Baharı değildir. Bu bağlamda Filipinler’de bir kısa mesaj kampanyası ile 17-20 Ocak 2001 tarihlerinde yaşanan halk hareketi Başkan Joseph Estrada’yı gücünden etmeye yetmiştir. Benzer bir kampanya ise Roh Moo Hyun’a Güney Kore başkanlığını kazanmasında yardımcı olmuştur (Karaçor, 2009:128).

Kendisi de bir STK olan Sivil Toplum Geliştirme Merkezi tarafından yayınlanmış olan Mutlu Binark ve Koray Löker (2011) tarafından hazırlanan Sivil Toplum Örgütleri İçin Bilişim Rehberi, STK faaliyetlerinde BİT kullanıma iyi örneklerle öne çıkarmaktadır. Toplumsal hareketler ve STK’lar hükümet ya da yaygın medyanın uyguladığı sınırlamaları ve yalıtımı aşmak, yerel, ulusal ve uluslararası örgütlerle iletişim ve işbirliği kurmak için internetten yararlanmaktadır. Binark ve Löker, internet sayfasına sahip olanların da bu ortamı tek yönlü bildirimler için kullandıkları ve web teknolojisinin sunduğu etkileşimsellikten etkin faydalanmadıklarını belirtmektedirler (Binark ve Löker, 2011: 22–50).

STK faaliyetlerinin yanı sıra doğrudan internette yürütülen örgütlü veya bireysel girişimlerin sonucunda gelişen eylemler de, sivil toplumun kendisini gösterme alanını genişletmektedir. Forumlar, haber sitelerindeki yorum bölümleri ve sosyal medyada bu tür eylemler sıklıkla sergilenmektedir. Kullanıcılar, internete bağlanabilen bir araç yardımıyla ortaya koydukları veya destekledikleri söylemler ve sadece sözsöz ifade ile tepki ve tercihlerini ifade ettikleri kanaatiyle hareket etmektedir. Sanal zeminde söylemin, gerçek eylem ile aynı etkiyi göstermesi elektronik katılım lehine aşırı iyimser bir değerlendirme kalmaktadır. Dolayısıyla maddi mekandaki eylemlerle desteklenmeyen e-katılımın sanal uzayda belirsiz bir iz olarak kalma riski unutulmaktadır. Ancak internet üzerindeki faaliyetler, gerek eylemlerle bir katılımın hazırlık evresinde, gerekse BİT aracılığıyla eylemin “yeniden üretilmesi” yoluyla hem zaman hem de mekan açısından etkisini artırmaya ve eylemcileri yüreklendirmeye hizmet etme potansiyeline sahiptir.

Binark ve Löker (2011:89-90), STK’ların interneti etkin kullanmaya çalışırken, dikkat etmeleri gereken iki riske dikkat çekmektedir. İlki STK’ların web faaliyetini önceleyerek eylemlerini sanal mekân ile sınırlandırmaları sonucunda, yürütülen çalışmaların etkisi ve katılımcıların eylem coşkusunun zayıflatılması riskidir. Diğer ise, yeni medyanın ticarileşmesi oluşturmaktadır. İnternet ortamı giderek büyük medya şirketlerinin denetimi altına girmektedir. Sivil hareketin eylem yürüttüğü web ortamının, reklam veya mali destek yoluyla ticarileşmesi sonucunda, eylemin mecrasından uzaklaşmaktadır. Ekşi Sözlük’ün sayfasına reklam alması ile ilgili tartışmalar bunun iyi bir örneğini oluşturmuştur.

Siyasal niteliği öncelikli görünmese de, bütün toplumsal eylemler siyasal katılımın bir parçasıdır. Çevre sorunları, küresel ısınma ve açlık gibi konuların siyasal alana girişi toplumsal eylemlerin siyasal etki ve anlamını göstermektedir. Toplumsal eylemler, kamuoyunu etkileyerek siyasal baskı üretmeyi, hatta siyasal karar erkini paylaşmayı hedeflemektedir. Bu hareketler, siyasetin yapılış tarzını ve siyasal aktörlerin söylemlerini etkilemektedir (Çakır ve Demirhan, 2011: 163-165). Sosyal medyanın önemi tam bu aşamada kendisini göstermektedir. Toplumsal eylemler, çağrı ve etkinliklerini genel kamuoyuna ve karar alıcılara ulaştırırken, eylemciler arasındaki haberleşmeyi sosyal medya aracılığıyla yürütmektedir. İnternet ve sosyal medya üzerinde planlanıp gerçekleştirilen eylemler de bu kapsamda değerlendirilebilir. Wikileaks yayınları, yayınlanan belgelerin elde edilmiş yöntemi şüpheli olsa bile, bir sivil hareket olarak değerlendirilebilir.

Hacker grupları tarafından belirli bir toplumsal/siyasal soruna dikkat çekmek, konuya ilişkin kamuoyundan gizlenen bilgileri açığa çıkarmak ve kamu gücünü kullanan kurumların zayıflığını göstermek gibi amaçlarla gerçekleştirilen saldırılar, siber terör eylemleri olarak elektronik zeminde işleyen siyasetin bir parçası sayılmalıdır. Bu zeminin diğer bir parçasını, devletlerarasında yürütülen örtülü savaş ve gizli servis çalışmaları oluşturmaktadır. Örnek vermek gerekirse, İran tarafından sürdürülen nükleer araştırmaları sabote etmek için ABD tarafından yapılan çalışmalar devletten devlete yöneltilen siber saldırının tipik örneğidir (Çehreli, 2012; McMillan, 2010). Hacker faaliyetleri terör, casusluk ya da kişisel menfaat temini amaçlı olsun bir sorunu açıkça ortaya çıkarmaktadır. Siber terör ile terör örgütleri arasında organik veya fikri birliktelik yeni bir eylem türünü, belki de öncelikli güvenlik sorunu haline getirebilecek düzeydedir. Bilgi güvenliğini

sağlamaya yönelik önlemler, bireysel kullanıcılar, resmi ya da özel bütün kurum ve kuruluşlar için ihmal edilemez bir gerekliliktir. Ağa bağlanan herkesin erişebileceği verilerin çoğalmasa, kişileri BİT kullanımı konusunda tedirginliğe itmektir. Üstelik bireylerin kendilerine ait bu verileri şahsen paylaşmalarına gerek olmayıp bir kamu kurumunun veya bankanın veri deposu içerisinde ağ üzerinden yasal ya da yasadışı erişime uygun duruma getirilmesi söz konusudur. Bilgi güvenliği noktasında kişisel verileri paylaştıkları sosyal medyaya bakıldığında, toplumsal ve siyasal hareketler için yok sayılamayacak bir eylem alanı olduğu görülmektedir.

İnternet ve özellikle sosyal medya (bunların arasında Facebook ayrıcalıklı bir yere sahiptir) kullanılarak etkinlik ve eylemlerin düzenlenmesi, duyurulması, gerçekleşmesi ve yankıları konusunda açık iletişim gerçekleşmektedir. Bu yolla eylemlere fiili katılım arttırılırken, eyleme doğrudan katılmadığı halde destekleyenleri, ilgisizleri ve hatta karşı çıkanları da etki alanlarına çekmektedir. Bu etkinlik herhangi bir konferans veya imza günü olabileceği gibi kitlesel eylemler de olabilmektedir. Facebook üzerindeki “grup”, “sayfa” ve “kişi” ile birlikte değerlendirildiğinde tek bir eylemin, o eylemi düzenleyenlerin bile tanımadığı/denetleyemediği aktörler tarafından duyurulduğu ve yayınlanan haber yeniden üretilerek bir eylemin tarihsel sınırlılıktan bağımsız şekilde tekrarlanabildiği görülmektedir.

İnternet, küresel muhalefetin de buluşma ve örgütlenme mekanı haline gelmiştir. İnternet siyasal bir örgüt oluşturmamış toplumsal muhalefetin yerel, ulusal ve/veya küresel düzeyde örgütlenmesi ve etkisini hızlandıran bir etken rolü üstlenmektedir. Dolayısıyla internet toplumsal hareketlerin en önemli iletişim aracı durumundadır. Hatta haberleşme sınırlarını aşarak biz duygusunun gelişmesine, ortak bilinç ve hedefler etrafında birleşmeye destek sağlamaktadır (Karaçor, 2009: 128). Sosyal medya ve bloglar üzerinden yürütülen iletişim ve grup kurma yöntemleri internetin bu etkisini daha gözle görülür kılmaktadır.

BİT araçlarının iletişimi değiştiren katkısı başlıklar halinde toplanacak olursa; iletişimin karşılıklı hale gelmesi, kitleye seslenmek yerine doğrudan bireylere ileti gönderme imkanı sağlanması ve kullanıcıların istedikleri zaman iletişime katılabilmeleri mümkün olmaktadır. İletişim sürecinin zaman yönetiminde kaynak ve alıcıyı birbirinden bağımsız kılmaktadır. Bu genel değerlendirme siyasal iletişim için de geçerlidir. Bilgi toplumunda katılımcı bir siyasal yapı öngörüldüğü için, iyimser yorumcular (örn. Uluç, 2008 : 144) karar verme mekanizmasının merkezi niteliğinin dağılarak siyasal sistemin temsili demokrasiden katılımcı demokrasiye dönüşmesini beklemektedir. Toplumsal ve siyasal tartışmaların ve siyasal olaylara katılımlarının sanal ortamda da yapılabilmesi olanağı, günümüzde, vatandaşı siyasal tartışmaları televizyondan izlemekten kurtarmıştır. BİT alanındaki gelişmeler ve internet kullanımının yaygınlaşması, siyasal katılımın boyutlarını doğrudan etkilemekte ve çok sesliliğe yol açmaktadır (Karaçor, 2009: 126). Siyasal kamuoyunun genişlediği, gizlenen bilgilerin dolaşıma girdiği, sivil direncin ortaya çıktığı, muhalefetin şekillendiği ve protestonun harekete geçtiği ve keza kamusal işlerin ve küresel ortaklıkların tartışıldığı ortamı yaratan etkileşimli demokrasi, e-demokrasiye dönüşme yolundadır.

Etkileşimlilik, siyasal aktörlerin sanal bir “arena”da siyasal iletişim ve kamuoyuna kolayca katılabilmelerini sağlamaktadır. Böylece partilerin daha şeffaf ve esnek bir yapıya dönüşmesi, seçim ve diğer kampanyaların vatandaşa yakın bir biçim alması ve dijital destek yoluyla katılım düzeyini artıran bir ivmeyle yükseltmesi eğilimi gözlenmektedir. İnternet ile ortaya çıkan katılımcı demokrasi, uzman ve elitlerin karar alma tekeli zayıflatmaktadır. Etkileşimli medya, sağladığı “anonimleşme” koruması altında katılımcıların grup ilişkileri geliştirmesi, bilgi üretmesi ve paylaşması gibi imkânlar ile demokratik katılımı artırmaktadır (Leggewie, 2005: 8).

Bilişim sektöründe faaliyet gösteren İsveç’te yerleşik Pingdom firmasının yaptığı araştırmaya göre; 2010 yılında dünyada 480 milyonu yeni kullanıcı olmak üzere e-posta hesabı sayısı 2,9 milyara ulaşmış, internet kullanıcı sayısı bir önceki yıla göre yüzde 14 artarak 1.97 milyarı aşmıştır (Pingdom, 2011). İnternet World Stats tarafından derlenen verilere göre, 2000 yılında 360 milyon olan internet kullanıcıları 2013 yılı sonunda 2.802.478.934 sayısına ulaşmıştır (Internet Users in the World, 2014). Sosyal medya kullanıcı sayısı da sürekli artmaktadır. E-posta yolu, vatandaş ile kamu kurumu arasında kurulacak haberleşmede yeni bir araç olarak sahip olduğu avantajlar dolayısıyla öne çıkmaktadır. Bu avantajlar kısaca maliyet, hız, süreklilik, erişebilirlik, gizlilik ve güvenilirlik şeklinde sayılabilir (Kaya, 2000: 49, 51).

BİT’in Siyasete Etkileri

BİT alanında yenilikler, toplumsal biçimlenmenin bilgi toplumuna evrilmesine yol açmaktadır. Siyaset bu dönüşümün sadece etkisinde kalmamış, doğrudan doğruya dönüşümü yönlendirerek sürece aktif olarak da katılmıştır. Siyasetin e-dönüşüme öncü olarak katılmasının öncelikli saikini, iktidarını koruma kaygısıyla böylesine etkili bir sürecin dışında kalmak yerine başında durmayı tercih etmesi oluşturuyor olabilir. Ancak başka bir sebep de, “üzerinde en çok konuşulan ve günlük yaşantımızı bütün yönleriyle etkileyen bir olgu” olarak küreselleşmenin hissettirdiği zorlamadır. Örneğin Lizbon Stratejisi, AB’nin küresel değişime uyum sağlama çabasının kapsamlı bir ürünüdür (Acar ve Kumaş, 2008: 2-3). AB’de eAvrupa ve eAvrupa projeleri ile Türkiye’de E-Dönüşüm Türkiye Projesi, Lizbon Stratejisinin çerçevesinde ortaya çıkmıştır. Bu projeler, siyasetin e-dönüşüme etkisine iyi birer örnektir.

Yönetişim yaklaşımının siyasal ilişkilere yansımaları, STK övücülüğü ve BİT destekli e-demokrasi oluşturmaktadır. E-demokraside, temsili demokrasiye göre teknoloji kullanımına dayalı daha yüksek siyasal katılım umut edilmektedir. E-seçim uygulamalarının yaygınlaşması ve ucuzlaşmasının ardından, siyasal karar alma sürecinin doğrudan demokrasi değilse bile plebisit¹ demokrasisine yöneltilmesi ihtimal dahilindedir. Bu da temsili demokrasinin en önemli açmazlarından birisi olan demokrasi açığını bünyetecek bir etkiye yol açma ihtimalidir.

Bilgi Toplumunda Demokrasi

Çalışmanın başından beri bu konu tartışılmış durumdadır. Bu konuda, katılımcılığı

¹ Plebisitin yol açacağı sorunlar için bkz. Gözler, 1988

yükselterek modern demokrasinin sorunlarına çözüm getirilebileceği iddiası, bilgi toplumuna yüklenen birinci işlevi ifade etmektedir. Bilgi toplumu, bilgiye kolayca ulaşılabildiği, düşüncelerin ifade edildiği araçların çeşitlendiği, haberleşme özgürlüğünün genişlediği ve ucuzladığı ideal tanımlama çerçevesinde; demokrasiye ve siyasal kültüre katkılar sağlayacak bir kavramdır.

Çünkü demokrasi, Atina uygulamasından beri “yurttaş”ın bilinçli bir tercih geliştirmesine dayanmaktadır. Bilgi kanalları çeşitlenen ve genişleyen bireyin toplumsal ve siyasal sorunlar hakkında, bilgiye dayalı tercihler geliştirmesi beklenmektedir. Ancak BİT, sağladığı imkanlarla, iktidar odakları ile bilginin üreticisini ve bu bağlamda BİT üreticisini ulaşılabilir bilgileri manipüle etme (Osten, 2006: 7) veya belirleme konusunda aşırı güçlendirmektedir.

BİT alanındaki gelişim ve kişi başına kullanım oranını, ülkelerin gelişmişliğinin ölçütü olarak görmeye yatkın olanlar (Şan, 2005:10) bulunsa da, gelişmekte olan ülkelerde de, yeni teknolojiler günlük hayatın vazgeçilmez parçası haline gelebilmektedir. Bilgi toplumunun çelişkilerinden biri de burasıdır. Sözelimi Türkiye ileri teknolojilerin günlük hayatta kullanılmasına açık olup, en yeni teknolojileri ithal edip bunları birçok alanda kullanmaktadır, fakat bu teknolojilerin üretiminde en arka sıralardadır (Koroğlu, 2004: 13). Teknoloji üreticileri de BİT aracılığıyla çarpıtma imkanlarına sahip durumdadır.

Modern demokrasilerde temsil önemli bir sorundur ve temsilcilerin toplumsal gerçekliğin çarpık bir yansımasını oluşturdukları savı, bu sorunu ifade etmektedir. Bilgi toplumunda ise, bilginin dolaşıma girmeden önce çarpıtılması veya ulaşılabilir bilgilerin “denetimden geçmesi” nedeniyle, bireyler kendilerini bile temsil edemez hale gelebilmektedir. Üstelik bu risk, bilgiyle donandığı kanaatiyle dünyaya bir güvenle bakan yanıltılmış bireyler dolayısıyla yaşanmaktadır. Radyo ve televizyon ile başlayan süreçte, iletişim kanallarından sürekli akan bilgilerin hızına yetişme gayreti; bireylerin geçmişe karşı kayıtsız, geleceğe karşı kör kalmalarına yol açmaktadır (Osten, 2006: 5).

İnternetin sağladığı eylem imkanları, bireyi demokratik süreçlere bilgisayar başından dahil olmaya yöneltmektedir. Bu da yalıtılmış bireylerden oluşan bir toplum üretmektedir. Bireylerin web ortamlarındaki katılımlarının bir tür klavye eylemciliğine dönüşmesi ihtimalini belirten Barber’e göre; kişilerin toplumsal ve siyasal katılma girişimlerini sanal alan ile sınırlamaması ve fiili olarak eyleme geçmesi gereğini vurgulamaktadır (Aktaran: Binark ve Löker, 2011: 22).

E-katılım sayesinde, vatandaşın devlet yönetiminde etkin olmak için, elektronik ortamda görüş beyan etme, oy verme gibi toplumsal katılımı artırması beklenebilir.

E-Demokrasi ve Siyaset

BİT, bütünüyle toplumu, kurumları ve bireylerin gündelik pratikleri ile dünya algılarını değiştirecek itici güç görünümündedir. Bireylerdeki değişim bağlamında, öğretimin içerik ve uygulamasına değinmek gereklidir. Önceden uzaktan öğretimin biricik yolu “mektupla öğrenim” iken; çevrimiçi iletişim platformlarının çoğalmasıyla imkanlar genişlemektedir. Türk ve dünya üniversitelerinin çoğu, internet tabanlı eşzamanlı veya zamandan bağımsız uzaktan öğretim programları uygulamaktadır. Belki de, bilgi

toplumunun bilgiyi daha kolay erişilir ve kişileri bu açıdan daha eşit kılan etkisi, öğrenim programlarına katılmanın önündeki coğrafi engeli, zamanlama ve dil uyumsuzluğunu aşmaya yarayan e-öğretim, bireysel bilgi donanımına katkıları ile özgün bir konuma sahiptir.

Gazete, radyo ve sonrasında televizyon ile mekan açısından bir araya gelemeyecek geniş kitlelere seslenme imkanını kullanarak kitleselleşen siyasetin, internet sayesinde bireylere seslenme aracına kavuştuğu için kişiselleştiği söylenebilir (Akgün, 2003: 74). Basılı yayınlar tarihe iz bırakma ve geniş bir kitleye ulaşma işlevini üstlenmiş, radyo ve televizyon taşıdığı mesajı ses tonu, jest, mimik ve görsel unsurlarla desteklemiştir. Ancak radyo ve televizyon, yayın sırasında alıcısı aktif olan kullanıcılara hitap etmekle sınırlı kalmaktaydı. BİT çoklu ortam araçlarında yazı, ses ve görüntüyü kullanarak zaman ve mekandan bağımsız şekilde mesajları taşıma ve kalıcı olma gibi avantajlar sağlarken, çoğaltılıp aktarılabilme özelliği etkisini artırarak siyasetin hizmetindedir.

BİT ve özellikle internetin, siyasal iletişime getirdiği yeni yöntemlere karşın, içerikte eskiden farklı bir boyut gözlenmemektedir. Partilerin alışılmış kampanya malzemelerinin internet üzerinden sergilenmesi dışına çıkıldığı ender ve bireysel durumlarda görünmektedir. Siyasi aktörlerin web sayfalarında, genel olarak etkileşimli iletişim yani seçmenin de görüşlerini bildirebildiği ve cevaplarını alabildiği gerçek bir iletişim zemini bulunmamaktadır. Yaygın olarak parti bilgi işlem birimlerinin ilgisine ulaştıracağı umulan e-posta kanalları veya çevrimiçi doldurup gönderilebilecek formlar kullanılmaktadır. Bazı örneklerde, liderin veya adayın katılacağı sohbet odalarının açıldığı da görülmektedir.

İnternet ve sosyal medya, bütün topluma karşı bir gözaltı ve baskı aracı olabilmektedir. Deutschlandfunk adlı radyo kanalında Peter Kruse, 29 Nisan 2011 günü yayınlanan Medienquartett programında yaptığı konuşmada; internet ve sosyal medyanın siyasal gücü şöyle ifade etmiştir:

Çinli sanatçı Ai Wei Wei tutuklanmasından birkaç gün önce bir röportajda ‘Sen burada bir Twitter mesajı yazdığın için tutuklanabilirsin’ dedi. Şu anda Pekin hükümetine hiçbir şey internetin gücü kadar korkutucu görünmüyor. Bunun için birçok neden vardır. Tunus’ta Yasemin Devrimi, Mısır Cumhurbaşkanı Mübarek’in devrilmesi: Blog yazarlarının çağrıları olmadan işler bu noktaya gelemezdi. İnternet muhalif kamuoyu için yeni alanlar oluşturur, yıllardır güçlendirilmiş güç ilişkilerini keser. Facebook ve Twitter yoluyla geleneksel denetim organlarını aşan yeni hareketler oluşmaktadır. Aynı zamanda eski iktidar sahipleri de vatandaşları denetlemek ve yönlendirmek için internetten yararlanmaktadır. İnternet, iletişimin devasa bir makine dairesi haline gelmiştir (netzpolitik.org, 2011).

Yerel yönetimler, kamu hizmetinin vatandaşa yakınından sunulması anlayışının kurumsal yapısıdır. Demokrasinin yerleşmesi ve kültür halinde tabana yayılmasında yerel yönetimler hep önemsenerek “demokrasinin okulu” olarak kabul edilmektedir. Yerel siyasal faaliyetler sayesinde seçmenin ve siyasetçilerin tecrübe edinmeleri, ulusal siyasete “yükselecek” siyasi aktörlerin temayüz etmesi ile seçmenin seçtiklerini denetlemesi ve kamusal sorunlara ilişkin ilgi geliştirmesi beklenmektedir. Yerel yönetimlerin bilgi toplumuna hazırlık durumu, Türkiye’nin kurumsal ve toplumsal olarak e-demokrasiye

hayli uzak olduğunu ortaya koymaktadır. İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü tarafından yapılan ankete (2011: 23-25) katılan 2.666 belediyeden 1743 tanesinin hiçbir hizmeti internet üzerinden etkileşimli olarak sunmadığı, 2.257 belediyenin yerel nitelikte sunulan e-devlet hizmetlerinde öncelikli hedef kitlesi belirlenmediği ve 2.119 tanesinde veri güvenliği planı olmadığı ortaya çıkmaktadır. Ortaya çıkan bu manzara, yerel yönetimlerin e-demokrasiye geçiş için insan kaynağı, altyapı ve uygulama açısından yetersizliği açığa çıkarmaktadır.

E-Demokrasi: Katkılar ve Tuzaklar

BİT'in toplumları ve dolayısıyla siyasal kurumlar, iletişim ile ilişkileri ve bu çerçevede demokrasi kavramını e-demokrasiye dönüştürmektedir.

BİT'in siyasal katılmayı kolaylaştırması ve seçimlerin elektronik yolla gerçekleştirilmesi, e-demokrasiyi modern çoğulcu demokrasiden ayırmaktadır. Bu farklılaşma, bilgi toplumu dediğimiz dönüşümün sonucu olmaktan çok parçasıdır. Bir ülkede hukuki ve teknik altyapısı tamamlanmadan, e-demokrasiden söz edilemez. Belirgin bir sayısal uçuruma rağmen çoğaltılmasına çalışılan BİT kullanıcısı bireylerin diğer bireyler, işletmeler, STK, siyasal örgütler ve kamu kuruluşları ile iletişimini yeni teknoloji araçları ile yürütmesine imkan sağlanmalıdır. Keza BİT üzerinden sunulan hizmetlerin sayı ve çeşitliliği de önemsenmelidir.

BİT, siyasal iletişimi geliştirmeye ve yaygınlaştırmaya yönelik katkılarıyla çoğulcu ve katılıma açık bir sistemin oluşmasına hizmet etmektedir (Karaçor, 2009: 130). Demokrasinin bünyesindeki sorunlara karşı internetin etkin bir destek sağlayacağı umudu dile getirilmektedir. E-demokrasinin çevrimiçi kamuoyu yoklaması ve referandum, telekonferans, dijital şehirler ve tartışma grupları gibi uygulamalar ile temsili demokrasinin meşruiyetini tartışılır hale getirmesi, demokrasinin muhatap olduğu temel bir çelişkiyi göstermektedir. Demokrasi, kendisini açmazdan kurtarması beklenen e-demokrasi tarafından adeta uçuruma itilmektedir (Öztürk, 2006: 49).

E-demokrasi kavramı içerisinde temelde iki ana amaç vardır: İlki siyasal süreç ve kamu hizmetleri hakkındaki bilgilere erişimin sağlanması, ikincisi ise bilgiye pasif erişimden, aktif vatandaş katılımına geçilmesi. Bu da, vatandaşın bilgilendirilmesi, vatandaşın temsil edilmesi, vatandaşın seçimlere katılımının sağlanması, vatandaşın danışmanlık yapılması ve vatandaşın kapsanması ile mümkün olmaktadır (Backus, 2001: 3).

Hagen'in anlatımıyla e-demokrasinin ilk aşaması, 1990'ların başında ABD başkan adayı Ross Perrot'un popülist kampanya platformunun bir parçası olarak yaptığı televizyon üzerinden elektronik kent toplantılarının sonucunda, tele-demokrasi kavramının üretilmesi olmuştur. Ancak televizyonların frekans düzenlemelerinde hükümetin, yayın içeriklerinin belirlenmesinde sermayenin belirleyiciliği söz konusudur. Bilgisayar ağlarının yaygınlaşması, internet kullanıcı sayısının artışı yeni bir kavramı, siber-demokrasi kavramını şekillendirmiştir. Hagen tarafından e-demokrasinin ikinci aşaması olarak değerlendirilen siber-demokrasi, sanal mekanda oluşacak (gerçek hayata

da taşınacak) cemaatler aracılığıyla bu alanın demokratik kurgusunu ifade eder. İletişimsel ve siyasal yapılardan oluşan siber-demokrasinin baş düşmanının merkeziyetçilik olduğu konusunda fikir birliği görülmektedir (Hagen, 1997). Hagen'in bu görece erken tasnifi e-demokrasi, tele-demokrasi ve siber-demokrasi kavramlarında karmaşaya yol açmaktadır. Zira tele-demokrasi ve siber-demokrasi, doğrudan demokrasi modeli geliştirme girişimi niteliğinde iken, e-demokrasi temsili demokrasiyi güçlendirmeye yöneliktir.

Temsili demokrasinin katılım eksikliği gibi bir sorunu vardır. BİT ve internet, sahip olduğu kanal çeşitliliği sayesinde vatandaşa ve siyasal seçkinlere yeni iletişim ve buluşma imkanları sunmaktadır. İnternetin sağladığı katkı ile kitle iletişim ile bireysel iletişimin içiçe geçtiği yeni medya kullanım alanı genişlemektedir. Demokrasinin uzlaşmacı hayat tarzının aşınmakta oluşu ve siyasal sistemde görülen “demokrasi açığı” siyasal aktörleri rahatsız etmektedir. Bu durum, vatandaşta iki eğilimi tetiklemektedir: Birinci eğilim siyasal sürece yabancılaşmak iken, diğer eğilimin meyvesi “eleştirel vatandaş” olmaktadır. Bu eğilimin en belirgin görünümü; imza kampanyaları ve gösterilerin yanı sıra meclis dışı platformlarda vatandaşların siyasal ilgisinin ortaya konulması, seçim dışındaki katılım davranışları ve internetin bunlara kolaylık sağlaması için kullanılması şeklindedir (Leggewie, 2005:1). Bu eğilimlerden hangisinin baskın çıkacağı, kamusal yapı ve siyasal örgütlerin “e-demokratikleşme” sorununa yaklaşımlarına bağlıdır. E-demokratikleşme, demokratik siyasal sürecin yeni teknolojinin ürettiği yeni ve alternatif ilişki/iletişim kanallarına bağlanmasını hedefler. Elektronik demokrasi ise, seçimleri, siyasal partileri, oy vermeyi, kamuoyu araştırmalarını, temsilcilerle seçmen arasındaki iletişimi, kamuya açık bilgisayarlar aracılığıyla kamusal bilgiye ulaşım kolaylığını, elektronik devleti, karar alma süreçlerine elektronik ortamda katılımı sağlayan faaliyetler yelpazesini içerir (Öztürk, 2006: 50-51).

Steve Bankes ve John Guice gibi bazı yazarlar, e-demokrasinin; siyasette adem-i merkeziyeti, idarede yerinden yönetimi güçlendiren bir model olarak kabul etme eğilimindedir (Yıldız, 1999: 144; Öztürk, 2006: 49). Dolayısıyla yerinden yönetimin avantajları, e-demokrasi hanesine getiri olarak sayılmaktadır. BİT'in adem-i merkeziyetleştirme ve demokratikleşme potansiyeli nedeniyle geleceğe iyimser bakan yazarlar, bilgi teknolojilerinin yönetimden ticari işletmelere, eğitimden sağlığa hayatın her alanını zenginleştireceğine, kolaylaştıracağına ve geliştireceğine inanmaktadırlar. Küresel bilgi ağlarının artan gücü ve etkinliği de bu inançlarını desteklemektedir.

Michael D. Mehta, Eric Darier, Tom Forester ve Clifford Stoll gibi yazarlar ise BİT'in etkilerine kuşkuyla yaklaşmaktadır. İnsanların özel hayatlarının sürekli gözetim altında tutulması dolayısıyla BİT'in otoriter bir yönetimin denetim aracı olması ihtimali vurgulanmaktadır (Yıldız,1999: 145). Dolgun da, Foucault'nun panoptikon kavramından hareketle yeni teknolojinin gözetim toplumu oluşturmak için yönetime sağladığı imkanları ve bazı uygulamaları ortaya koymaktadır (2008: 147-154).

Siyasetteki adem-i merkeziyetin güçlenmesi umudu, iktidarın BİT araçları üzerindeki denetim gücü dolayısıyla, merkeziyetin artması ihtimalinden daha yüksek görünmemektedir. Adem-i merkeziyet örgütlerde yatay yapılanma olarak anlaşıldığında, BİT sayesinde coğrafi mesafelerin üyelerin örgütsel etkinliğini etkilemesini en aza

indirerek örgüt merkezinde kendiliğinden ortaya çıkan iktidar yapısını sarsabilecektir. Örgüt içinde merkezden herkese seslenme ilişkisi, BİT kullanımı yoluyla gerçekleşen herkesten herkese iletişim sayesinde etkisizleşebilmektedir. Buna uygun bir durum Linux Kullanıcıları Derneği örneğinde yaşanmıştır (Öz, 2011).

Ayrıca iyimserler tarafından elektronik uygulamaların sonuçlarına ilişkin abartılı beklentiler sunulması, hem bekleyenlerde hayal kırıklığı hem de karşıtlarında daha sert tepkilere yol açacak niteliktedir. İnternet üzerinden bilginin dolaşımı kolaylaştırırken, bilgiye ulaşmak da daha kolay ve ucuz hale gelmektedir. Bu bilginin içerisine siyasi partilerin, adayların veya olayların haberi de girmektedir. E-demokrasi işte bu yeni iletişim kanallarında yaşam alanı bulabilmektedir. Artan ve farklılaşan haber kaynakları, kamusal konularda farklı düşüncelerin varlık gösterebilmesini, toplumda çoğulculuğu teşvik etmesi beklenebilir.

Yeni medya ve özellikle internet, siyasal katılıma alışılmadık bir platform sağlarken, STK'lar bünyesinde demokrasinin alternatif elitlerini de üretmektedir. Sonucunda iki görüntü karşımıza çıkmaktadır: Birincisi küresel iletişim sayesinde demokratik olmayan denetim için imkanlar sağlaması, ikincisi de iletişimin paralelinde kamuoyunun şimdiki kadar ki yapısından farklı olarak kendini belirlemesine yönelik özgürleşme şansını ortaya çıkarmasıdır (Leggewie, 2005: 5).

Yeni iletişim araçları, ekonomik faaliyet olarak güçlü finansmana sahip işletmelerin rol aldığı bir pazarda yer alsa ve gönderilen mesaj ile bir sermayedar kar etmeyi sürdürse de, Wall Street'i İşgal Et hareketinin bile iletişim ve örgütlenme aracı olmaktadır. Burada yatan çelişki, çoğullaşmanın mayasını bünyesinde taşımaktadır. Farklı düşüncelerin varlığına şahitlik eden BİT kullanıcısı, kendi dışındakilerin kaygı, beklenti ve düşüncelerinden haberdar olarak onlarla anlaşabileceği noktaların bulunduğunu görebilecektir. Bir uzlaşma zemini olarak internet, siyasal kültürün yeniden şekillenmesine katkı veren bir fonksiyon üstlenmektedir. Bir bilginin gizlenmesi, kısmen gizlenmesi, değiştirilerek aktarılması, çarpıtılması veya aksinin bilinmesinin sağlanması gibi davranışlar, BİT ile birlikte icat edilmemiştir. Ancak yeni teknoloji, bu davranışların inandırıcılığını artırmıştır. İnsel'in verdiği örneğe bakılırsa, fotoğrafın dijitalleşmesi ile üzerinde oynanmış "senaryo fotoğraflar" üretmek, yapımı kolay ve anlaşılması daha zor uygulama haline almıştır (İnsel, 2006). Taktik eskidir, ama kullanılan yöntem yenidir. Yayılması sağlanan gerçekdışı bilgi, duyduğunu benimsemeye hazır geniş kitleye ulaştırıldıktan sonra; bunun tekzibi, doğrusunun yayınlanması, bu işi yapanların tespiti, doğru bilginin gerçekdışı bilginin eriştirildiği her bireye ulaştırılması ve daha önemlisi bunların ikna edilmesi şeklinde sıralanabilecek yorucu bir çabayı gerektirmektedir. Bu çarpık bilgiler ile toplumsal hayata ilişkin kanaat geliştiren vatandaşların katılımı, "ortak iyi"ye mi yoksa dezenformasyonu yapanların iyiliğine mi hizmet edeceği tartışılmalıdır.

Sosyal medya paylaşımları, günlük yayınları, e-posta grupları ve kullanıcıdan kullanıcıya dolaşan e-posta zincirleri doğruluğu sorgulanmamış birçok bilginin dolaşım kanalı durumundadır.

İnternette her şeye ulaşmak mümkündür. Buradaki "her şey", kelimenin tam anlamıyla var olan bütün şeyler olarak anlaşılmalıdır. Tutumlar açısından ahlaki olarak

iyi ve kötü; bilgi açısından doğru, şüpheli, safsata ve yanlış; eylem olarak ise yalnızca söylem internet ortamında bulunabilmektedir. Kullanıcının neyi aradığını salt kendisinin belirlediği varsayılsa bile, aradığını bulabilmesi zorlu bir çabadır. Arama motorları, bu yorgunluğa karşı bireylere yardımcı olurken, en çok sahiplerinin ticari kazançlarını artırmaya hizmet etmesi doğaldır. Bilgiler üzerinde uygulanan engelleme ya da öne çıkarma bu aşamada gözlenmektedir. Arama yapılan araçlar, kendi belirledikleri ölçütlere uygun olanları öne geçirerek sonuçları sıralamaktadır. Buna ticari reklamların daha görünür şekilde gösterilmesi eklendiği zaman; kullanıcı, internet kaynaklarına bir grup yazılımcının sınırladığı bir tünelin ucundan bakmaya mahkum kalmaktadır.

Kullanıcı, “her şey”in elinin altında olduğu yanılgısını içselleştirerek girdiği bu tünelde,engin bir “bilgi” dünyası değil aslında karmaşa ortamı bulmaktadır. Çünkü internet görsel bir şölen hali alabilse de, takas edilen bilgi esas itibarıyla dil temellidir. Kullanılan dil açısından bakılınca, tümüyle başka bir tartışma alanına kapı açılmaktadır. Alt kültür gruplarına özgü argo ve kalıp sözler, genel dilden uzaklaşmış gramer yapısı ve kısaltmalar bu tartışmanın bir bölümünü oluştururken, başka bir fasıl olarak yazılı ve sözlü kültür aktarımlarının içiçe geçmiş olması karmaşayı derinleştirmektedir (Wittkewitz, 2012). Dil karmaşasını aşan veya çalıştırdığı filtreleme sayesinde “temiz” internette dolaştığını düşünen kullanıcı, ulaştığı haber veya bilgilerin doğruluğundan emin olamayacağı gibi doğrulanabilirliği hakkında şüphe duymak zorundadır.

İnternet siyasal parti, adaylar ve vatandaşlar için farklı işlevler görerek siyasal yaşamda bilgi ve düşüncelerin zenginleşmesini hizmet edebilir. Bu boyutuyla, yoğun bilgi akışı sayesinde yönetimin kamuoyu denetimine daha fazla açılması öngörülmektedir. Ancak sayılan olumlu gelişmeler ve beklentilerin yanı sıra yaşanan veya ihtimal olarak varlık kazanan riskler görmezden gelinemez.

Öncelikle internette dolaşan ve doğruluğu teyit edilmemiş/edilemeyen sayısız bilginin oluşturduğu yığın, kitleleri bilgisizleştirecek bir etkiye sahiptir. Herkesin aynı anda, yüksek sesle konuştuğu bir salonda, Nobel ödüllü bir dâhinin konferansından elde edilecek fayda ne ölçüde olabilir? İnternet kitleler açısından bu benzetmeye uygun bir ortamdır. “Malumat bombardımanı” (Güngör, 2004b) karşısında aciz kalan bireysel kullanıcının imdadına yetişmek üzere, arama motorları ve portallar devreye girmektedir. Sınırsızca özgür iletişim ve bilgi paylaşımı ortamında, kullanıcı yine manipüle edilmiş bir bilgi sepeti ile karşı karşıya kalmaktadır (Osten, 2006: 6). Bu durum, internetin genel olarak eğlence aracı olarak görülmesine neden olmaktadır. Başka bir deyişle Atina kent devletinin “agora”sı olması umulan internet, Roma’da diktatörün vatandaşları avuttuğu “arena” halini almaktadır. Dolgun (2008: 183-198) da, BİT ile iktidar arasındaki güç birliği ve internetin gözetime dönük bir mekanizma halini almasını tartışmalarına eklemektedir.

Sayısal bölünmenin derinliği dolayısıyla kadınların, yaşlıların, yoksulların ve bedensel engellilerin genel olarak dışında kaldıkları sanal dünyada, internete erişim hala şanslıların ayrıcalığı durumundadır. Böylece internet, toplumsal eşitsizliklerin azalması bir yana güçlenmesine ve buna sahip olanlarla olmayanlar arasındaki katılım uçurumunu genişleterek mevcut durumu pekiştirmeye hizmet edecektir (Karaçor, 2009: 126). Herşeyin elektronikleştirilmesi halinde, internet erişiminden mahrum olanların toplum

dışı kaldıkları söylenebilir. Bu dışlanmışlığın; ekonomik, sosyal ve kültürel etkileri geniş kapsamlı olmaya eğilimlidir. Teknolojik donanım yetersizliği, internet kullanma kültürünün gelişmemiş olması, ekonomik engeller gibi sorunlar kuzey-güney arasındaki eşitsizliği, bir anlamda gelişmiş toplumla gelişmemiş ya da gelişmekte olan toplumlar veya kesimler arasındaki uçurumu arttırmaktadır (Castells, 2005: 475-485).

BİT kullanıcıları arasında teknolojiden yararlanan ve bilgi alışverişinde aktif katılım gösteren ve düşüncelerini açıklayan gerçek anlamda bilgisayar okuryazarı olanların oranının, interneti diğer amaçlarla kullananların oranından düşüklüğü göz önüne alındığında gerçek bir ayrımın yaşandığını söyleyebiliriz (Ersöz, 2005: 125). Dolayısıyla siyasal katılım ve demokrasinin elektronikleşmesinden önce BİT'in ve yeni iletişim araçlarının demokratikleşmesi sorunu gözden uzak tutulmamalıdır. Her ne kadar internetin demokrasi ve katılım ölçeğinde katkıları hususunda farklı görüşler bulunsa da internet yoluyla katılımın sağlanması birinci öncelik olarak durmaktadır.

Toplumun geniş bir kesiminin BİT konusundaki yoksunlukları, Eski Yunan kent devleti modelindeki toplumun yaşadığı bölünmeyi andırmaktadır. Buna göre; bir yanda bilgiye erişebilen, bunun için yeterli geliri ve kültürel sermayesi olan, istatistiklere göre çoğunlukla erkek, az sayıda seçkin “ağ vatandaşı”, diğer yanda bilgisayar okuryazarı olmayan, internet erişimi için yeterli kaynağa sahip bulunmayan “köle ve barbar yığınları” bulunmaktadır (Ersöz, 2005: 126).

Çerezler ticari amaçlı olarak nitelikleri bakımından müşteri listesi oluşturmak ve internet kullanıcılarının tüketici profillerini öğrenmek için kullanılmalarına rağmen, ziyaret edilen sitelerden politik görüşleri dahil pek çok kişisel bilgi derlenebilir. Salt ticari nitelikli, tüketim alışkanlıkları, harcama eğilimleri verilerin toplanması amacıyla bireylerin isteği dışında izlenmesi başlı başına bir sorun olarak kabul edilmelidir (Dolgun, 2008: 262). İyi niyetli olmayan yazılımlar (Truva atları, solucanlar vs) doğrudan hedefteki bilgisayarda korsanlık yapma amacıyla üretilmiş ve gönderilmiş durumdadır. Masum görünümlü başka bir risk ise, bilgisayarların ağa erişmek için bağlandıkları hizmet sağlayıcılar tarafından gözlenebilmesidir.

Böylece vatandaşlar için daha şeffaf bir hükümet oluşturmak yerine, internet bir ispiyon aracı haline gelerek denetim altında yaşayan bir toplumun oluşmasına imkan verebilir. Kamu otoritesi tarafından zararlı görülen bazı sitelere erişimin yasaklanması ya da sınırlandırılması, muhalif grupların internet üzerinden iletişimlerinin izlenmesi ve eylemcilerin tespiti edilerek yakalanması gibi durumlar, internetin denetim toplumuna sunduğu hizmetlere örnek gösterilebilir (Ersöz, 2005: 125). İnternet, düşünce özgürlüğünü yaygınlaştırdığı kadar, demokrasiye karşı olumsuz bazı düşüncelerin yayılmasına da aracılık edebilir. Terör, ırkçılık, uyuşturucu ticareti veya yabancı düşmanlığı gibi aynı zamanda suç oluşturan etkinlikler internette yer bulabilmektedirler. Genel kamuoyu açısından “kötü” tanımlanan kullanıcıların faaliyetleri, vatandaşların internet üzerindeki etkinlik ve iletişimlerinin izlenmesine giden yolun açılmasına gerekçe oluşturmaktadırlar. Bunlara çocuk istismarı, kumar ve insan ticareti gibi “makul” görünecek gerekçeler eklenince; BİT aracılığıyla yürütülen her türlü iletişim büyük bir gözün önünde gerçekleşmektedir (Karaçor, 2009: 128). Özgürleştirici, katılımı artırması beklenen

ve düşüncelerin çoğulculaşmasına hizmet edecek olan, bilgi toplumunun teknolojik altyapısını oluşturan internet ve diğer yeni iletişim araçlarının kontrol altına alınması önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. BİT'in kontrolü amacıyla, kullanıcı olan olmayan bütün vatandaşların sağladığı kamusal finansman ile çok yüksek maliyetlere katlanılmaktadır. Yeni teknolojileri toplumsal ve siyasal alanda silah haline getirenlere karşı bu denetim girişimlerinin ve yüklenilen maliyetin gerekliliğini anlatmak, demokratik siyasetin önemli sorunlarından birisi halini almaktadır.

BİT ve özellikle internet ile bunların siyasal alanda etkin kullanımının sağladığı faydalar ve yol açtığı riskler üzerine tartışmanın sonunun geleceğini düşünmek iyimserlik olur. Gerçek hayatın ne sadece katkılar ne de yalnızca tehditlerden ibaret olmadığı çok açıktır. Teknolojideki gelişmelerin durmaksızın devam edeceğinden, olası tehlikelere karşı uyanık kalarak faydaları azamileştirmek “rasyonel insan” için en uygun yönelim olacaktır.

İnternet erişiminin herkese aynı yakınlıkta olmaması, aşılması güç birçok sorunu doğurmaktadır. Bilgiye erişebilenler ve erişemeyenler arasında ulusal ve uluslararası ölçekte giderek derinleşen uçurum, BİT'in demokratikleştirici etkisini sınırlandırmaktadır. Dünya ülkeleri arasında olduğu gibi aynı toplum bünyesinde BİT avantajlarının bölüşümdeki eşitsizliğin adı olarak sayısal bölünme ya da uçurum, üstesinden gelinmesi zorunlu ilk sorunu oluşturmaktadır.

Sonuç

21. yüzyılda bilgi toplumunun yönetilmesini sağlayacak devlet yapısı, e-devlet uygulamalarıyla somutlaşmaktadır. Bu süreçte tüm dünyada olduğu gibi, Türkiye’de de e-devlet uygulamalarının yaygınlaştığı görülmektedir. Bilgi toplumu, kendinden önceki toplumsal anlayışlardan birçok yönden farklılık sergilerken, siyasal anlayış bakımından da temsili demokrasiyi aşır katılımcı demokrasiyi ön plana çıkarmıştır. Bu dönemde katılımcılık, bilgi ve iletişim teknolojileri ile desteklenmiştir. Teknolojinin desteğiyle artan katılım, idarede yönetim, siyasette e-demokrasi olarak isimlendirilmektedir.

E-dönüşümün devlet, işletmeler ve diğer örgütler üzerinde olduğu gibi, eş zamanlı olarak bireylerde de bir anlayış değişikliğine yol açacağı beklenmektedir. Bu değişimin önemi, sunulan e-hizmetlerin sayısı ve niteliği kadar vatandaşların bu hizmetlerden yararlanabilirliğini sağlamasında yatmaktadır. Bu ilişki kendi kendisini besleyen bir döngü olarak yaşanmaktadır. E-dönüşüm çemberi, dönüşü ile kendisine ivme kazandıramazsa yavaşlatacaktır. Kamu tarafından yürütülen projelerde bu risk gözetilmelidir.

Ayrıca e-demokrasi sayısal uçurumdan bağımsız olarak değerlendirilmemelidir. Bireylerde, kendi katılımının siyasal karar alma sürecinde anlamlı olduğu, BİT'in bu amaca nasıl hizmet edebileceği ve kamusal karar ve yönetim sürecinde kendisini bu yolla da ifade edebildiği kanaati yerleştirilmelidir. Aksi halde, tercihlerini bile kendisi geliştirmeyen seçmenlerin oylarını zarf içinde değil de bilgisayar düğmesine basarak kullanmasından öteye geçilemeyeceği bir gerçektir.

Demokrasinin güçlenmesi açısından BİT desteği, teknolojinin gelişimini ele alan literatürde önemsenen bir katkı unsuru olarak sunulmaktadır. Bu kapsamda, Arap baharı

ve Wall Street’i İşgal Et olaylarında görüldüğü gibi, BİT ve özellikle internetin haberleşme ile örgütlenme alanında kolaylaştırıcı etkisini gözler önüne sermektedir. Ancak katılımın sanal düzeyde takılıp kalması ve STK faaliyetlerinde yeterince veya eylemlerin etkinliğini artıracak şekilde kullanılmaması ile STK bünyesindeki iktidar mücadelelerinde aracılık etmekle sınırlı kalması yeni şartların doğurduğu engeller arasında dikkat çekmektedir.

Bireysel kullanıcının internet ve bütünüyle yeni bilgi teknolojilerinin aracılığıyla ulaşılan bilgilerin denetimden özgürleşmesi sorunu görmezden gelinmemelidir. Öncelikle teknolojinin üreticileri ve internet üzerindeki arama motorlarının, BİT aracılığıyla dolaşıma giren bilgilerden hangilerinin öne çıkartılacağını belirleme gücü, bilginin özgürleşmesi üzerinde belirgin bir tehdit anlamı taşımaktadır. Bu çerçevede, Türkiye’nin bu teknolojilerin sadece tüketicisi değil üretici durumuna getirilebilmesi, en azından devletin kurumsal açıdan göreceli olarak bağımsızlığını güçlendirecektir.

İnternette yayınlanan haber ve bilgilerin denetimli olması bir sorun iken; ironik nitelikli bir başka sorun ise denetimsiz ve doğruluğu denetlenemeyen bilgi ve haberlerin dolaşıma sürülebiliyor olmasından kaynaklanmaktadır. Bilgi çarpıtmasının kolaylaştığı bir zeminde, internette eriştiği bilgiyi teyit etme sorumluluğu bireysel kullanıcıya ağır bir yük oluşturmaktadır. İnternetin genel kullanıcı için eğlence aracı olarak görülmesinde bu manzaranın da payı olduğu düşünülmelidir. Bilgiye erişmenin kolaylaşması ile yığımsal bir malumat karşısında bilgisizleşme paralel olarak yaşanan bir gelişimdir.

Kendi içinde sorunları olan demokrasi açısından e-demokrasi, her derde deva bir ilaç olmayıp ürettiği daha yüksek katılım imkanları ile yeni fırsatlar sağlayabilir. Ancak hızlanarak ilerleyen teknolojinin demokrasiye ve özgürlüklere karşı da kullanılabileceğini görmek gereklidir. Yeni teknolojiler, toplumsal kanaat gruplarının örgütlenmesine hizmet etmesinin ötesinde siyasal iktidarların ve teknolojinin sahiplerinin ülkeyi ve hatta dünyayı gözetim altında tutmalarını sağlayabilmektedir. İnternet, vatandaşlara karşı bir ispiyon aracı haline gelerek denetime açık bir hükümet yerine, denetim altında bir toplumun oluşmasına yol açabilir. Demokratik devletlerin bu risklerin önünü kesmek için tedbirler geliştirmesi beklenmelidir. BİT alanındaki gelişmelerin sonucu olarak karşılaşılan fırsat ve tehditlere ilişkin tartışmalar sürekli niteliktedir. Teknolojinin doğrusal olarak ilerlemeye devam edeceğini kabul ederek öngörülebilir risklere karşı uyanık olup faydayı azamileştirmek “rasyonel insan” a en uygun davranış modelidir. Hatta bu eleştirel yaklaşım, internet ve yeni teknolojilerin demokratik çerçevede kalmasının teminatı durumundadır.

Kaynaklar

Acar, Mustafa ve Erhan KUMAŞ. (2008). Türkiye’nin Dönüşüm Sürecinde Anahtar Bir Mekanizma Olarak e-Devlet, e-Dönüşüm ve Entegrasyon Standartları. 2. Ulusal İktisat Kongresi. DEÜ İİBF İktisat Bölümü. İzmir. http://www.deu.edu.tr/userweb/iibf_kongre/dosyalar/acar.pdf (28.02.2012). s:1-17.

Akgün, Birol. (2003). *Küreselleşme, Sanal Siyaset ve E-Demokrasi. Küresel Sistemde*

Siyaset Yönetim Ekonomi. Der. M. Akif ÇUKURÇAYIR. s:53-80. Çizgi Kitabevi. Konya.

Avşar, Zakir - G. Öngören, (2010). *Bilişim Hukuku*, Türkiye Bankalar Birliği (TBB) Yayını, İstanbul.

Avşar, Zakir- G. Öngören, (2009). *İnternet Hukuku*, (G. Öngören'le birlikte) TOBB Yayını, Ankara.

Backus, Michiel , (2001). E-Governance in Developing Countries: IICD Research Brief 1, no. 1 (Mart 2001).

Binark, Mutlu ve Levent Köker, (2011). *Sivil Toplum Örgütleri İçin Bilişim Rehberi*. STGM. Ankara.

blog.ttnet.com.tr. (2011). Teknolojilerin işbirliği: Yakınsama. 04. Temmuz 2011) <http://blog.ttnet.com.tr/teknolojilerin-isbirligi-yakinsama/>. (02/03/2011).

Castells, Manuel, (2005). *Ağ Toplumunun Yükselişi*. Çev. Ebru KILIÇ. İstanbul Bilgi Üniversitesi. İstanbul.

Çakır, Derya ve Kamil Demirhan, (2011). *Political Character of the Social Actions in the Process of Globalization: A Case Study*. *International Journal of Social Sciences and Humanity Studies* (Sosyal Bilimler Araştırmaları Derneği Yayını). Cilt 3 / No 2 (July 2011). s:159-168.

Çehreli, Murat, (2012). Eski CIA Yöneticisi: Stuxnet Solucanını Kullanmak İyi Bir Fikirdi. [turk.internet.com](http://turk.internet.com/portal/yazigoster.php?yaziid=36125). 05 Mart 2012. <http://turk.internet.com/portal/yazigoster.php?yaziid=36125>. (06.03.2012).

Dahl, Robert A. , (1993). *Demokrasi ve Eleştirileri*. Çev. Levent Köker. Ankara: Türk Siyasi İlimler Derneği ve Türk Demokrasi Vakfı.

Dahl, Robert A., (2001). *Demokrasi Üzerine*. Çev. Betül Kadioğlu. Phoenix Yayınevi. Ankara.

Dolgun, Uğur, (2008). *Şeffaf Hapishane Yahut Gözetim Toplumu*. Ötüken Neşriyat. İstanbul.

Ersöz, Selva, (2005). *İnternet ve Demokrasinin Geleceği*. Selçuk İletişim 3, no. 4. s:122-129.

Ewert, Burkhard. vd., (2003). *E-Demokratie*. Der. Christiane SHULZKI-Haddouti. Bürgerrechte im Netz. içinde. s:227-260. BDP. Bonn.

Gözler, Kemal, (1988). *Halkoylamasının Değeri*. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi XL, no. 1-4. s:97-113.

Gözler, Müberra vd., (2009). *Yakınsama: Telekomünikasyon ve Medya Sektörleri Açısından Düzenlemelere Etkiler*. BTK. Eylül 2009. http://www.btk.gov.tr/kutuphane_ve_veribankasi/raporlar/arastirma_raporlari/dosyalar/yakinsama.pdf (16/11/2011).

Güngör, Süleyman, (2004a). *Muhalefette CHP*. Ankara, Alternatif Yayınları..

Güngör, Süleyman, (2004b). Malumat Bombardmanı. 02 Mayıs 2004. <http://www.suleymangungor.net/kuresellesme-1.pdf> (18/02/2014).

Hagen, Martin, (1997). Konzepte elektronischer Demokratie und die deutsche Demokratie. Justus-Liebig-Universität of Giessen. http://www.unigiessen.de/fb03/vinci/labore/netz/hag_dt.htm (21/07/2010).

Internet Users in the World. (2014). <http://www.internetworldstat.com/stat.htm>. (03.10.2014)

İnsel, Ahmet, (2006). *Dezenformasyon*. Radikal İki, 17 Eylül 2006.

Karaçor, Süleyman, (2009). *Yeni İletişim Teknolojileri, Siyasal katılım, Demokrasi. Yönetim ve Ekonomi* (Celal Bayar Üni. İİBF). Sayı:16/2. s:121-131.

Kaya Bensghir, Türksel, (2000). *Devlet- Vatandaş İletişiminde e-Posta. Amme İdaresi Dergisi* 33, no. 4. s:49-61.

Koroğlu, F. Ece, (2004). *Bilgi Toplumu ve E-Devlet: TBMM’de ‘Türkiye’de Bilişim Stratejileri ve e-Türkiye’ Genel Görüşmesinin Çözümlemesi*. Ankara Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.

Leggewie, Clau, (2005). Von der elektronischen zur interaktiven Demokratie. <http://www.bpb.de>. (Der.) Hans-Dieter KÜBLER ve Elmar ELLING. Die Bundeszentrale für politische Bildung. 18 Nisan 2005. <http://www.bpb.de/files/MG4WJ9.pdf> (01/03/2011.).

Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, (2011). e-Devlet (Yerel) Uygulamaları Anketi Raporlaması. Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, İçişleri Bakanlığı, Ankara.

Mayo, Henry D. , (1964). *Demokratik Teoriye Giriş*. Çev. Emre KONGAR. Türk Siyasi İlimler Derneği. Ankara.

Mcmillan, Robert, (2010). Stuxnet worm strikes industrial system: techworld.com. 16 Eylül 2010. <http://new.techworld.com/security/3239838/stuxnet-worm-strikes-industrial-systems/>. (06.03.2012).

Netzpolitik.org. (2011). <http://www.netzpolitik.org/2011/revolution-online-das-internet-schreibt-weltgeschichte/>. 2 Mayıs 2011. (06/05/2011).

Occupy Wall Street. (2011). About. <http://occupywallst.org/about/> (11/11/2011).

Osten, Manfred, (2006). Digitalisierung und kulturelles Gedachtni: Aus Politik und Zeitgeschichte, no. 5-6 (Ocak 2006). s:3-8.

Öz, Işıl, (2011). Söyleşi- Prof. Binark: Güvenli internet adıyla kamuoyu yanıtılıyor! T24 İnternet Gazetesi. 26 Ağustos 2011. <http://t24.com.tr/haber/prof-binark-guvenli-internet-adiyla-kamuoyu-yanitiliyor/165071>. (29.02.2012)

Özalp, Ahmet. (2009). *Liberal Demokrasinin Derinleştirilmesi Gereği ve Müzakereci Demokrasi. Uluslararası Davraz Kongresi -Küresel Diyalog- Bildiriler Kitabı*. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi. Isparta. (s:2087-2096).

Öztürk, İbrahim Yaşar, (2006). *E-Devlet Bağlamında E-Demokrasi: Türkiyede’de ve*

Dünyada Öne Çıkan Uygulamaları. Selçuk Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Y. Lisans Tezi. Konya.

Pingdom , (2011). Internet 2010 in number: 12 Ocak 2011. <http://royal.pingdom.com/2011/01/12/internet-2010-in-numbers/> (21/03/2011).

Powell, G. Bingam Jr. , (1990). *Çağdaş Demokrasiler Katılma, İstikrar ve Şiddet*. Çev. Mehmet TURHAN. Türk Demokrasi Vakfı ve Siyasi İlimler Derneği. Ankara.

Reinsalu, Kristina, (2010). Handbook on E-Democracy. EPACE Theme Publication. Tampere

Rutz, Charlie. (2011). Social Media und die Arabische Revolution. 04 Ekim 2011. <http://www.politik-digital.de/social-media-und-die-arabische-revolution> (15/11/2011).

SartorI, Giovanni, (1993). Demokrasi Teorisine Geri Dönüş. Çev. Tuncer Karamustafa ve Mehmet Turhan. Türk Demokrasi Vakfı. Ankara.

Şan, Müjgân, (2005). Kalkınma Planlamasında Bilgi Yönetimi ve Devlet Planlama Teşkilatı İçin Kurumsal Bilgi Politikası Modeli. DPT. Ankara.

Turan, İlter, (1986). *Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış*. 3. Baskı. İstanbul: Der Yayınları.

Uluç, Güliz, (2008). Küreselleşen Medya: İktidar ve Mücadele Alanı. 2. Baskı. Anahtar Kitaplar. İstanbul.

Wittkewitz, Jörg, (2012). Internetbekanntschaft: Sprache trifft Schrift. Telepolis Magazin der Netzkultur. 03 Mart 2012. <http://www.heise.de/tp/artikel/36/36482/1.html>. (09.03.2012).

Yıldız, Mete. (1999). *Yerel Yönetimde Yeni Bir Katılım Kanalı İnternet: ABD' de ve Türkiye 'de Elektronik Kamu Bilgi Ağları*. *Çağdaş Yerel Yönetimler* Cilt:8, No. 4 (Ekim 1999). s:144-156.

Yücekök, Ahmet N, (1987). *Siyasetin Toplumsal Tabanı*. AÜ SBF. Ankara.